

Juan Larrea bilbotarra da. Diktaduratik iheska —askatsuna maite zuelako segur asko, askatasuna beharrezkoa zuelako agian—, Europan zehar eta Ameriketara bizi izan da urte luzetan. Picassoren laguna zen. Eta adiskide bezala ulertu ahal izan zuen Picassoren *Guernica* obraren esannahia. Bere ulkerara adierazi nahian, literatur obra bat idatzi zuen: *Guernica* titulua eman zion.

Picassoren *Guernica* bezalatsu, Larrearena ere diktaduraren kondanapean egon zen urte luzetan. Gaur, azkenik, Madrilera argitaratu ahal izan da erdaraz. Eta Larrea Jn.a, bere *Guernica* besapean duela, atzerria utziz, honantz etorri da berriz.

Larreak, bere liburua Bilbon aurkeztu duenean, besteren artean hauxe ere esan du: "El *Guernica* de Picasso es una asombrosa profecía genuinamente española y abiertamente universal".

Gernika ez da lekune geografiko eta demografiko hutsa: ez da "hiribildu" bat bakarrik. Bere mugak gainezkatuak ditu. Euskaldunontzat ukan duen garrantzi historikoa eta duen esannahi politikoak ere gainezkatuak ditu, ez ordea gaintituak.

Gernika kultur sinbolo bihurtu da: euskal kulturarentzat, kultura espainolarentzat eta kultura unibertsalarentzat. Horregatik Gernika baliozko

gure gernika unibertsala

sinbolotzat hartu dute pinturak, literaturak, zineak, antzerkiak, abestiak, teologiak...

GERNIKA GUREA

Euskaldunok, gu geu hasi ginen Gernikaren garrantzi historikoaz eta funtzio politikoaz harantz, balio eta esanahi kulturazkoa ematen: euskaldunon askatasunaren sinbolo bihurtzen.

Atzerrian "euskaldunen hiri sakratua" deitu ohi dute Gernika. Baina Gernika ez da euskaldunontzat hiri sakratua, israeldarrentzat Jerusalem den bezala, edo musulmanentzat La Meca den bezala, edo eta kristauentzat Erroma izan daitekeen bezala. Gernikak ez du euskaldunentzat erlijiozko sakratutasunik, eta bai askatasunaren eta burujabetasunaren sakratutasuna.

Iparragirrek, orain dela ehun urte baino gehiago, kantatu zuen Gernikaren balio eta adiera sinbolikoa, horren haritza kantatuz: "Gernikako Arbola" kanta, literatur balio eskasekoa baldin bada ere, mamitsua eta sakona da kultura aldetik, sinbolo berri eta aberatsa sortzen eta agertzen baitu euskal kulturaren historia.

Hizkera erlijiozkoa erabiltzen du benetan Ipa-

rragirrek: “bedeinkatua”, “adoratzen”, “santua”, “Jainkoak jarri zuela Gernikako arbola”... Baina bere adiera erlijiozkoaren barnean, bestelako kontzeptu eta balioak nabarmentzen ditu Iparragirrek sinbolo berria lantzean. Horik kantatu dituzte, “Gernikako arbola” ehun urteotan zehar kantatu duten euskaldun guztiak.

Gernika geurea dugu: “guztiz maitatua” dugu bere arbola. Euskal Herriaren historiari oso lotua dago Gernika, eta hau bere arbolari. Horregatik Gernika euskaldunen nortasun historikoaren sinbolo bihurtu da. “Gernikako arbola” kantatuz, bere burua baieztatu nahi izan du Euskal Herriak.

Euskal tradizio eta instituzioen euskarri. Horiekin batera bizi eta indartzen da Gernikako arbola: “Ez zera eroriko arbola maitea, baldin portatzen bada Bizkaiko Juntea”, Euskal Herriaren biziarekin loturik dago arbolaren bizitza: “Eroritzen bazera erras galdu gera”.

Euskaldunen batasunaren erdigunea. Gernikako arbolak ez ditu legez eta erakundez inoiz euskaldun guztiak bildu, ez eta hegoaldekoak ere. Hala ere, Iparragirrek eta hōnen ahotik kantatu duten euskaldun guztiak, lau probintzian batasunaren eta euskaldun guztion arteko bakearen sinbolo bezala ikusi eta ulertu dute Gernikako arbola: “Laurok artuko degu zurekin parte, pakean bizi dedin euskaldun jentea”.

Baina euskaldun nortasunaren, tradizioaren, historiaren eta batasunaren sinbolotzat kantatu dugun arbola, Euskal Herriaren eta beronen kulturaren *unibertsaltasunaren* sinbolo bezala ulertu dugu, Iparragirreraren ondoren: “Eman ta zabal zazu munduan frutua”. Kultura unibertsalaren sinboloa izan aurretik, euskal kulturaren unibertsaltasunaren sinboloa izan da Gernika, bere arbolarekin batera.

GERNIKAREN EGIA UNIBERTSALA

Baina Espainiaren “unidad de destino en lo universal” defendatzen zutenek Gernika birrindu zuten, eta horrekin batera horren sinboloa desegin nahi izan zuten. Euskaldunen “hiri sakratua” profanatu zuten, eta euskal kultura ere —beste edozein giza kultura bezala— unibertsala zela ukatu nahi izan zuten.

Baina sinboloak eta kultura ez dira bonben bidez birrintzen eta desegiten; hiriak, bai, nahiz eta “sakratuak” izan, bonben bidez birrin daitezkeela erakutsi zuten. Eta Gernika suntsitu hartatik, euskaldunen hiri profanatu hartatik sortu zen kultura unibertsalaren sinbolo unibertsala: askatasunaren sinbolo unibertsala bihurtu zen, Iparragirrek sortu eta landuriko euskaldunen batasunaren eta nortasunaren sinbolo pribatua.

Picasso espainolak sortu zuen sinbolo unibertsal hori, eta kultura unibertsalari eskaini. Geroztik beste hainbatek landu eta mamitu du. Eta Gernika euskalduna, Gernika unibertsala bihurtu da.

Gernikaren birrinketarena historigileen kezka etengabea izan da, ordutik gaur arte. Gertaera historiko bezala —edo eta anekdota bezala— erabili eta aztertu —edo eta estali— dute historigileek beren artikulu-liburutan, kazetariak beren kroniketan, hainbat hizlarik bere hitzaldietan. Gezurra eta egia burukatu dira Gernikaren gertaera historikoa- ren inguruan. Hortxe neurtu dira Espainiako gerra- ren egia eta gezurra. H. R. Southworth, H. Thomas, C. Uriarte, G. Thomas, L. Bolin, F. Bravo, V. Talon, K.A. Meier, Sterr eta beste zenbait historigile Gernikaren egia ala gezurra ematen saiatu dira.

“Gernikako Arbola”
Ez da erlijiozko sinboloa, euskaltasuneko baizik.

Baina historia, dokumentuen argitan —edo ilunpetan—, aztertzea eta idaztea, egia argitzeko bide bat besterik ez da. Eta, bestalde, Gernikaren egia ez da anekdotikoa eta pribatua, kulturala eta unibertsala baizik. Eta hau aurkitu eta zabaldu artistek eta pentsatzaileek egin dute.

Picasso, Parisen, pmturaren bidez adierazi zuen Gernikaren sinboloa. Parisetik eta New Yorketik bere unibertsaltasuna erakutsi du Gernikaren egiak.

Eta horren jarraian Larrea eta Paul Tillich etorri ziren: bata literatua, bestea teologaria. Ingelesez idatzi zuen Larreak, *Guernica*-ren bere "ikusketak": horrela literaturarentzat ere sinbolo unibertsal bihurtu zuen Gernika: Bake nahiaren sinbolo, berak dioenez. Tillich-ek ere Ameriketatik egin zuen Picassoren *Guernica*-ren adierazpen filosofi-teologikoa. Kulturaren teologia egiten ihardun duen gizon honek ezin zezakeen kultura modernoaren sinbolo handia, Gernika, ahantzirik utzi. Alemaniako nazismoari iheska, Ameriketara atzerriratu zen teologariak gaitzaren kontrako protesta-profezia aurkitu eta landu du Gernikaren sinboloan: protesta hori justifikapenaren hastapena da.

Euskaltasuna profanatu zuten Gernikaren errausleek.

Arrabal-ek ere *Guernica* titulua eman dio bere zine bati. Irudiaren bidez Gernikaren sinbolozko egia aurkitu eta eman nahi izan du.

Zinearen irudia eta pinturaren irudia hitz literarioa eta hitz teologiazkoa: denak elkartu dira Gernikaren sinbolo eta egia unibertsalak argitzeko eta lantzeko eta kultura unibertsalari eskaintzeko.

GERNIKA GEUREGANA

Gernikak bere sinbolozko unibertsaltasuna egiaztatu du, eta bere egia zabaldu, Euskal Herriak ixilik egon behar izan duen bitartean. Orain etxeratu egin nahi dugu sinbolo unibertsal hori, bere jatorria itzuliz eta Gernikaren sinboloa geureganatuz.

Geureganatze, etxeratze, itzultze honetan ari gara azken aldian.

Picassoren *Guernica* bere erakustoki egokienara ekarri nahi dugu askok: hau da, Gernikara. Urte luzetan, Picassoren lauki handia urruti zegoen ere, hainbat eta hainbat euskaldunek bereganatua zuen kopia bidez, besterik ez bazen ere, eta bere etxeko tokirik egokienean jarria. Zalantzarik gabe, Picassoren *Guernica* adinbat beste pintura laukirik ez da zabaldu euskal etxeetan. Baina azken aldian, kalera eta kaminoetara ere atera da: Donostian behintzat leku batetan baino gehiagotan ikusi ahal izan ditugu gazteak Picassoren *Guernica* neurri handitan pintatzen.

Ba dirudi euskaldun bakoitzak nolabait bereganatu nahi duela Gernikaren sinbolo euskaldun eta unibertsala: Picassoren laukia erakutsiz, edo eta Gernikako haritzaren landareren bat aldatuz, edo eta Gernikara bertara bisita eginez, edo eta zerbait idatziz, nik orain bezala.

"Gernikako arbola" abestia Euskal Herriaren ereserki ofizial bezala onhartzea ere eskatu du Kimu Berriren Autonomi Estatutuak. Aldizkari bat ere ba da, *Gernika* tituluduna.

Bideak ezberdinak dira, geure sinbolo unibertsal hori geureganatzeko; baina bereziki pozgarria da azken aldian euskal artisten aldetik ere berreskuratze hori nabarmentzen ari dela: Haranburu Altunaren antzerki batek *Gernika* titulua da; Mikel Laboaren abesti batek ere bai. Agian kulturazko sinbolo unibertsal bat norbereganatzeko biderik jatorrena artea da, koptatzea ez eta bai kreatzea den neurrian.

Gernikaren sinboloa geureganatzeak, euskaldunon historia, nortasuna, batasuna eta unibertsaltasuna berreskuratzea eta gaurkotzea izan behar luke.

Paulo Agirrebaltzategi.